

PATHOS VE ETHOS ARASI BİR KAVRAM: BİLİM SOSYOLOJİSİ

Mehmet Emin BALCI*

ÖZET

Bilgi en kısa tanımıyla bilen (özne) ile bilinen (nesne) arasındaki nispettir. Fakat özne ve nesne arasındaki bu ilişki iki kavramın da birbirinden soyutlandığı bir zeminde gerçekleşmez. Tam aksine her iki kavram da kendi varoluşlarını diyalektik bir ilişki eşliğinde, bir ötelik durumunda kazanır. Sosyolojik açıdan toplum tam da bu ötelik durumuna karşılık gelir. Toplumsal insanın bütün bilme pratikleri bir şimdi ve buradalık ile ötelik münasebetine dayanır. Söz konusu durumu ele alan bu makale üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde modern ve modern öncesi bilgi sistemleri kıyaslanmaya çalışılırken, ikinci bölümde bilim tarihinin yazımındaki iki yaklaşım ve bu yaklaşımlardaki Whigistic temayüller incelenmektedir. Üçüncü bölüm ise Robert K. Merton ve onun bilimin sosyolojisi anlayışı özetlenerek bilim ve toplum ilişkisini irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi, bilim, Whigizm, bilim sosyolojisi, Robert K. Merton

(A Concept Between Ethos and Pathos: Sociology of Science)

ABSTRACT

Knowledge is a relation between object and subject within its shortest definition. But this relation between object and subject does not occur in a realm that both concept is isolated from each other. Rather, both entities gain their own existence by a dialectical relation in a beyond-ness situation. From a sociological perspective, society corresponds exactly to this situation. All knowledge practices of homo socius actually based on a relation between now-hereness and beyondness. This article which deals mentioned problem is consisted of three episodes. First it tries to compare pre-modern and modern knowledge systems. Secondly, it refers to two approach (inner and external approach) in scientific historiography and analysis Whigistic tendency in both approach. Thirdly, by summarizing Robert K. Merton and his sociology of science comprehension, it deals society and science relation.

Keywords: Knowledge, science, Whigism, sociology of science, Robert K. Merton

* İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim elemanı.

Bilgi en kısa tanımıyla bilen (özne) ile bilinen (nesne) arasındaki nispettir. Fakat özne ve nesne arasındaki bu ilişki iki kavramın da birbirinden soyutlandığı bir zeminde gerçekleşmez. Aksine her iki varlık da özne ve nesneden öte bir durum içerisinde anlamını kazanır. İşte bu ötelik durumunda insan kendisini ve diğerlerinin gerçekliğini idrak eder, benliğin ve ötekiliğin diyalektik bir süreç içerisinde kendisini inşa ettiğinin farkına varır. Aslına bakılırsa birey ve toplum arasındaki ilişki de böyle bir diyalektiğin tecellisidir. Toplumsal insanın hali hazırdaki bütün bilme pratikleri ötelik ile şimdi ve burada olma arasında kurulan bir münasebete dayanır.

Bilimsel bilgi, insanın dünyayı tanıma sürecinde ürettiği bilme tarzlarından biri olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Ancak ilerleyen süreç içerisinde, bilim sadece bir bilme yolu olmaktan öteye geçmiş ve neyin bilinebileceğini karar veren ve böylece olması gerekenin iplerini ellerine alan bir niteliğe bürünmüştür. Bilimin insan-insan ve insan-âlem ilişkisinde kural koyucu bir pozisyona yükselmesi bilimsel bilginin diyalektiğinde sentez durumuna geldiğinin göstergesidir. Yani bilimsel bilginin kendine has, “objektif”/mesafe koyan içeriği ile toplumsal hayatın normatif/tarafli anlayış ve ihtiyaçlarının birbirine eklenmesidir söz konusu olan. Sentezin doğal hali olan bu tenakuz, bilimsel bilginin de kâh bir veçhede kâh diğer veçhede kendini tanımladığı karasız bir görünüm oluşturmaktadır. Böylece bilinmeyi çözme(ethos) vaadiyle yola çıkan bilimin kendisi bir muamma (pathos) haline gelmektedir. İşte bu noktadan itibaren bilimsel bilginin sosyolojisi sorunu doğmaktadır. Ben bu yazıda öncelikle bilimsel düşüncenin muhtevasının oluşum sürecinden bahsedeceğim. Daha sonra bilimsel düşüncenin tarih yazımındaki sorun ve yaklaşımları aktarıp, sosyolojinin sorun sahası olarak bilimselliğe yaklaşan Mertoncu tez temelinde bilimin toplumsallığı sorununu değerlendireceğim.

Modern Bilimin Teolojisi

Modern zamanların bilme tarzı olan bilimsel düşünce insanlık tarihinde insanın kendini, kâinatı ve tanrıyı geleneksel olandan farklı bir perspektifle değerlendirdiği bir söylem oluşturmuştur. Bilimselliğin

“yeni”¹ olma iddiası, eski olan ile karşılaşmayı ve eskiyi kendine göre yeniden şekillendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu yüzden bilimsel düşüncenin tarihinin yazılmasında eski ile yapılan mücadele oldukça önemli bir yer tutar.

İnsan-oğlunun tanrı ve kendisi arasında kurduğu geleneksel bağlantıya itiraz etmek bilimselleşme sürecinin başlangıcını oluşturmaktadır. Bu bağlamda bilimselliğin kendini ilk gösterdiği alanların öncelikle astronomi ve fizik olması çok da şaşırtıcı değildir. Kadim dünyanın sırasıyla fizik, matematik ve metafizik arasında kurduğu bilimsel hiyerarşi, evreni (macrocosmos) tanrısal bilginin mutlak manada bilinmezliği ile açıklayan bir zemine oturtmaktadır. Fizik, matematik ve meta-fizik, tanrı ile somuttan/görünürden soyuta/görünmezliğe doğru kurulan ve her bir basamağın diğerince kapsandığı ve anlamını onda bulduğu bir ilişkinin *epistemik* halleridir. Başka bir deyişle fizik varlığın en alt tabakası olarak metafiziğin görünür ve süfli boyutunu temsil ederken, matematik görünmez ve ulvi boyutunu temsil etmektedir. Geleneksel bilginin bu hiyerarşik yapısı kutsalın tezahürlerinin incelenmesinin esas alındığı kutsal bilimi (*scientia sacra*)² oluşturmaktadır.

Modern bilim (scientism) kutsal bilimin hiyerarşik katmanlarını birbirlerine eşitleyen yeni bir metafizik yaratmıştır. Onun maddeyi (*materia*) görünüre ve niceliğe indirgeyen ve böylece mutlaklaştıran karakteristiği beraberinde olgular arasında değişmez nedensellikler kuran bir anlayış doğuracaktır. Modern bilime gerçek anlamını veren de aslında bu mekanik nedenselliktir. Metafiziğin fizik ile türdeş bir içeriğe kavuşması matematiğin de yeniden biçimlenmesini sağlayacak ve onu bu yeni nedensellik anlayışının sözcüsü konumuna getirecektir.

¹ Eski-yeni ayrımı modern düşüncenin en çok kullandığı kavramsal ikiliklerden biridir. *Yeni Organon, Yeni Atlantis, Yeni Bilim* gibi modern klasikler yeni ile eskinin kurduğu farklı ilişki açısından (salt isim yönüyle bile) önemli bir gösterge oluşturmaktadır. Eskinin karşısında yeni olma ihtiyacı, hatta zorunluluğu beraberinde eskinin de yeni olmayan şekilde tanımlanmasını getirmiştir. Böylece modern olmayan modernliğin istek ve yaptırımları doğrultusunda özünü kaybedip, modernleşmektedir.

² ”Scientia sacra, metafizik ilkelerin makrokosmos (âlem-i kebir) ve mikrokozmos (âlem-i sağır) yani doğal ve beşeri âlemlere uygulanması anlamına gelir... Kutsal bilim insan ruhu, sanatı, düşüncesi ve beşer topluluğu dahil olmak üzere tabiatın çeşitli alanlarıyla ilgilenen bir bilimdir.” Bkz. Seyyid Hüseyin Nasr, *Kutsal Bir Bilim İhtiyacı*, s. 8-9, İnsan Yay:1995.

“Matematiksel doğa bilim... belli bir kesinliğe sahiptir. Bütün olgular tamamen doğal olaylar olarak anlaşılabilir bile önceden zaman-mekân düzleminde hareketli birimler olarak tahkim edilir. Böyle bir düzlem ise yalnızca sayı ve hesaplama destekli ölçümler aracılığı ile meydana çıkarılabilir. Ancak matematiksel bilim kesin hesaplamalar yaptığı için mutlak değildir; bilakis ait olduğu alan kesinlik gibi bir özelliğe sahip olduğu için böyle hesaplamalar yapabilmektedir.”³

Bilimsel düşüncenin yarattığı bu yeni metafizik, tanrıyı bilme hususunda kendi metot ve yaklaşımlarını kutsal kitaba eş görmektedir. Tanrı'nın bilgisi artık insan aklının doğru şekilde çalıştırılması neticesinde mutlak anlamda ulaşılabilecek bir niteliktir. Eğer bu açıdan yaklaşılsa erken dönem aydınlanma süreci içerisinde oldukça hararetlenmiş olan akıl-dogma ikiliğinin din ve din dışı alanların çatışması değil, iki ayrı dinsel çatışması olduğu hükmüne kolaylıkla varılacaktır. Kopernik'ten Newton'a kadar bütün bilim adamlarının kendince dindarane yaşamları söz konusu bağlamda daha anlaşılır hale gelmektedir.

Doğal dünyanın düzeni, karmaşıklığı ve güzelliğine dikkat çekerek tanrının varlığını kanıtlama girişimi skolastik düşünce içinde yaygın şekilde kullanılan bir yaklaşım olsa da Tanrının hikmetini ve kudretini bu kanıtlamalara indirgemek modern bilimsel düşünceye özgüdür. İşte eski zamanların dogması ile yeni dönemin bilimini karşı karşıya getiren bu durumdur yani her iki yolun işaret ettiği tanrıların farklılığıdır.

Bilimsel düşünce şimdi ve buradalığı geleneksel yapıdan ayrılan bir ötelik anlayışı ile kavramaktadır. Dünya merkezli uzay sisteminden güneş merkezli sisteme geçiş ya da statik bir fizik anlayışından dinamik bir fizik anlayışına geçiş başka bir varlık tasavvurunun teorik göstergeleridir. Belirli bir disiplin-içi tartışma ya da fikir değişikliği gibi görünen bir konunun toplumsal bir değişmeyi tetiklemiş olma nedeni tam da bu noktada temayüz etmektedir.

Bilimin işaret ettiği yeni tanrının kilisenin hâkimiyetini kırmada iktidarın yeni adayları (Protestan prenslikler) için ideolojik bir müktesebata kaynaklık ettiği ortadadır. Bununla birlikte bilimsel düşüncenin doğa ile kurduğu yeni ilişki tarzının beraberinde insanın

³ Martin Heidegger, *Age of World Picture*, s. 343, trans. Marjorie Grene, Martin Heidegger and Literature (Winter:1976), Duke University Press.

yaşadığı sorunları aşmasını sağlayacak farklı çözüm yolları getirdiği, bilimsel keşiflerin ve icatların varlığının toplumsal yapı ve ilişkilerin farklı bir bağlamda yeniden düzenlenmesine sebep olduğu söylenebilir. Bütün bunlar göz önüne alındığında bilimsel düşüncenin doğuşu ile yeni toplumsal durum arasında bir bağ olduğu sonucuna varılacaktır. Fakat bu ilişkinin serencamında hangi unsurun diğerini etkilediğinin açıklığı kavuşturulması gerçek bir sorun teşkil etmektedir (bilim mi yeni toplumsalı tetiklemiştir yoksa yeni toplumsallık mı bilimi?). Modern toplumun tarih yazımında takip edilen yollar ve oluşturulan modeller hep bu sorunu aşma denemeleridir ve söz konusu denemelerin özünü “*bilimsel değişimin, o dönemin bilimi onlardan çok bize benzediği için devrimci olduğunu*”⁴ savunan Whigçi eğilim oluşturmaktadır.

Bilim Tarihinin Vazgeçilemeyen Mantığı: Whigizm

Tarihin bugün ile yollarının hangi bağlam ve kıstaslar doğrultusunda kesiştirileceğini saptamak tarih yazımındaki en büyük zorluğu oluşturur. “*Dünün bugünü nasıl dönüştürdüğü araştırılırken genelde tarihçilerin yaptığı tek şey bütün tarihi çözümlenektir... Bugünü açıklayacak bir model arayan her tarihçi, arşiv kayıtlarında mekik dokumaktan kendini alamaz*”⁵. Fakat bütün bu çaba aslında dün ve bugün arasında kırılma olduğunu kabul eden ontolojik bir aksiyoma dayanmaktadır. Aynı kabul bilimsel düşüncenin yarattığı değişimi bir devrimsel başlangıç olarak telakki edip yeni bir tarihsel süreci başlatma uğraşında da kendini gösterir.

Bilim tarihi yazımında iki eğilimin temayüz ettiğini söyleyebiliriz: bilimi yalnızca kendi iç motifleri ile açıklayan içsel yaklaşım ve onu toplumsal süreçlerin bir sonucu olarak gören dışsal yaklaşım.

İçsel yaklaşım, bilimsel devrimi bir araştırma sahasında doğayı sorunsallaştırma ve tanımlama tarzlarının değişmesiyle ortaya çıkan yeni çözüm yolları ve yöntemlerin bütün araştırma evrenini yeniden oluşturması şeklinde açıklar. Modern bilimin öncelikle astronomi ve fizik

⁴ John Henry, *Bilim Devrimi ve Modern Bilimin Kökenleri*, s. 5, çev. Selin Değirmenci, Küre Yay: 2008.

⁵ Marshall Poe, “Butterfield’s Sociology of Whig History: A Contribution to the Study of Anachronism in Modern Historical Thought”, s. 346, *A Journal of Literature, History and Philosophy of History*, 25:4 (1996): 345-63.

gibi iki disiplinde başlayan yeni bir doğa tasavvuru yaratması ve sonrasında bu durumun bütün disiplinlere hâkimi olması içsel tarih yaklaşımının en önemli ve aslında tek tarihsel örneğini oluşturur. Toplumsal yaklaşım ise bilimin icrasındaki sosyolojik ilgi ve ihtiyaçlara ağırlık verir. Yeni toplumsal öznelerin düzeni değiştirme arayışlarının bilimsel düşüncenin eyleme dönüşmesini sağladığını savunan açıklamalar, temel olarak bilimsel devrimin siyasal ve sosyal rekabetin bir sonucu olduğunu vurgular.

Whigçi tarih yazımı, 17. asrın ilk dönemleriyle birlikte doğanın keşfedilmesi ve aklın doğru şekilde kullanılmasını bilimsel düşüncenin başlangıç noktası olarak kabul eder. Fakat tarihin bu noktasına böyle bir keyfiyet atfetmek ancak 19.yy’ da yani yeninin eski ile mücadelesinden galip çıkıp zamanı kendi arzusuna göre biçimlendirdiği asırda mümkün olmuştur. Bu bağlamda hem insanlığın doğru düşünebilmesi esasına dayanan bilgi kuramı ansiklopedizmin nüfuz kazanması hem de bilimi yeni sosyal durumun ideolojik çerçevesi kılan sosyolojizmin doğuşu çok da şaşırtıcı değildir. On dokuzuncu yüzyılın ilerleme vurgusu bilim tarihinin söz konusu iki yaklaşımında da kendi yankısını yaratmıştır. İki yaklaşım da insanlığın on yedinci yüzyıla kadar karanlık bir çağda olduğu fakat bu yüzyıldan sonra insan-oğlunun aklın ışığında kendi doğasını keşfetmesiyle zorunlu olarak yetkin bir duruma geldiği iddiasını bilimsel örneklerle kanıtlamaya çalışmıştır. ”*Hem romantik hem de bilim adamı tarihçiler (bilimsel düşüncenin) aklın yarı mekanik ilerlemesi olarak geliştiği konusunda mutabıktırlar*”⁶.

Bilim tarihinin tarih olmaktan gelen muğlâklığı mevcut durumun oluşturduğu bağlam ve kurallar ile açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Hem içsel hem toplumsal yaklaşım çıkış noktaları itibari ile farklılaşsa da açıklama modelleri mevcut durumu kendine referans almaktadır. Başka bir deyişle her iki açıklama modeli de, geçmişin farklılıklarının bugünün benzerlikleri arasında kaybolduğu böylece devrimin *olağan* hale geldiği bir söyleme dayanmaktadır. “Bütün tarih her parçanın birbirleri ile daha bağlantılı hale geldiği bir whigizm”⁷ üzerinde asli muhtevasını kazanmıştır.

⁶ Thomas Kuhn, “History of Science”, *Essential Tension* içinde, s. 107, University of Chicago Press: 1977.

⁷ Marshall Poe, a.g.e 348, 1996.

Bilim tarihi, bütün nesnellik iddialarına rağmen aslında geçmişini anlayacak kategorilerin naif bir anakronizmle üretildiği bir tarihtir. Fakat bu anakronizm bir tarih felsefesinin yarı mitsel etkisinin değil tarihçilerin içinde bulunduğu toplumsal psikolojinin bir ürünüdür. Tarihçilerin ait oldukları toplumsal zihniyet ve bu zihniyetin bilimsellikle kurduğu organik bağ, bilim tarihinin de içeriğinin şimdi ile dolmasını sağlamıştır. Bu noktadan sonra bilim sadece bir bilme biçimi (epistemoloji) değil sosyal bir olgudur. Dolayısıyla bu olgunun yarattığı anlam, ilişki ve işlev sosyolojinin ilgi sahalarından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda bilimi modern toplumun temel bir gerçekliği olarak ele alan Robert K. Merton'un çalışmalarından söz etmenin faydalı olacağını düşünüyorum.

Robert K. Merton ve Bilimin Sosyolojisi (Sociology of Science)

Max Weber'e göre sosyoloji, bilimsel gerçekliğin değerini doğadan değil belli bir kültürün ürünü/ethos olmasından aldığı kabulüne dayanır. Bu sebeple modern hayatın temel gerçekliği, anlam ve ilişkilerini inceleyen bir bilgi disiplini olarak bilimin modern toplumdaki yerini incelemek elzemdir. Bilimsellik kavramı ile klasik sosyoloji arasındaki ilişki hep cezbedici olmuşsa da doğrudan bilimin modern toplumsal hayat içindeki yerini sorgulayan ilk sosyolog Robert K. Merton'dır (1911-2003). Bilimsel bilginin sınırlarını ve bilimin diğer toplumsal kurumlar içerisinde üstlendiği rol ve işlevi tespit etme konusunda Merton sosyoloji literatürüne oldukça önemli katkılarda bulunmuş ve hatta bilim sosyolojisi kavramının sosyolojinin bir alt disiplini olarak kabul edilmesinin yolunu açmıştır.

Robert Merton'ın bilim sosyolojisi alanında verdiği ilk önemli eser *17.yy İngiltere'sinde Bilim, Toplum ve Teknoloji (Science, Technology and Society in Seventeenth Century England)* isimli doktora tezidir. Bilim sosyolojisi dalında ilk doktora tezi sayılabilecek bu metinde Merton tezini iki soru üzerinden geliştirir:

“Bilimsel düşünce neden ilk kez İngiltere’de ve 17. asrın üçüncü çeyreğinde gelişme imkânı bulmuştur” ve “neden bilim

gibi bir kurum zamanın başka bir evresinde değil de bu tarihte ve bu toplumda var olmayı becermiştir”⁸.

Merton bu iki sorunun da cevabının Puritanizm’de yattığını öne sürer. Max Weber’in kapitalist sermaye birikiminin Protestan zihin yapısının bir ürünü olduğunu savunması gibi, Mertoncu tez de bilimsel rasyonalizm ile püritanizm arasında mutlak bir ilişki kurmaktadır.

Puritanizmin metafiziği doğadan dışlayan başka bir deyişle dünyanın büyüsünü bozan yaklaşımı, insanın eylemlerini katı bir neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde anlamlandırmasının önünü açmıştır. İşte bu çerçeve nasıl ekonomik ferdin sermaye birikimini sağlamasında temel bir saik olmuşsa aynı şekilde bilim insanlarının da bilimsel bilgiyi üretmesinde kognitif bir anlam üstlenmiştir. Bir olgunun kendinde bir şey olarak kabul edilip, teleolojik bir açıklama modelinde vazgeçilmesi sayesinde bilimsel düşünce doğanın üstündeki mitsel perdeyi yırtmış, böylece doğa toplumun ihtiyaçlarını karşılayan bir rezerv haline gelmiştir. Bu sebeple Merton, bilimsel olguyu modern toplumun oluşum süreciyle özdeş kılar. Bilimsellik içsel tarih yaklaşımının savunduğu gibi salt teorik planda temayüz etmiş bir realite değil, toplumsal sorunların çözümü sürecinde kendini var eden bir pratiktir. “Merton yeni sorun, bilgi ve yöntemlerin yeni ilgilerce beslendiğini ve bu ilginin de 17’yy’daki bilimce gerçekleşecek temel bir dizi dönüşüm için ilkesel bir neden olduğunu göstermiştir... Marksist histografinin ilham aldığı Baconcılığın pratik sanatları öğrenme ve işe yarar bir bilgiye dönüştürme arzusu başka bir deyişle gündelik problemleri çözmeye iştiyakı”⁹ Merton’un bilim tanımındaki en önemli referans noktasıdır.

Mertoncu teze göre, her toplumsal sistem kendine has bir bilgi pratiğine sahiptir ve bu pratik ancak diğer toplumsal kurumlarla ve özellikle de siyaset kurumuyla ortaklaşarak; belirgin bir tarife ulaşır. Bu bağlamda Merton için, bilimsel bilginin siyaset ile oluşturduğu diyalektiği çözümlenmek büyük bir önem teşkil etmektedir.

Merton, döneminin siyasal söyleminin iki kutbunu oluşturan totaliter ve demokratik rejimlerdeki bilim anlayışlarına referansla, bilimsel pratiklerin tek tip bir karaktere sahip olmadığını savunur. Bilim toplumsal

⁸ Stephen Cole, “Merton’s Contribution to the Sociology of Science”, s. 837, *Social Studies of Science*, 34/6 (December 2004), sss and Sage Publications (London, Thousands Oaks CA, New Delhi).

⁹ Thomas Kuhn, a.g.e, 115

bir kurum olarak daima diğer kurumlarla rekabet halindedir. Onun kurumsal hiyerarşide üst bir konumu işgal etmesinin tek yolu siyasal otorite ile uzlaşmaktan geçer.

“Bilim toplumun diğer kurumları gibi yeni egemen devlete bağlı olmak durumundadır... Bilim, özerklik davasından vazgeçip kendini siyasetin kollarına bıraktığı müddetçe kutsanacaktır”¹⁰.

Bu sebeple bilimin siyaset-üstü olma niteliği kaybolmakta ve siyasal söylemin iddialarını ispatlama mecrası haline gelmektedir. Hitler Almanyasında Aryan ırkının üstünlüğünü ispatlamaya uğraşan çalışmaların kendi paradigması içinde bilimsel bir gerçeklik taşıması, bilimsel bilginin politik söylemin kıstas ve hedefleri doğrultusunda nasıl kurgulanabileceğinin en büyük kanıtıdır. Bu şartlar altında bilim ahlakının en önemli ilkesi olan tarafsızlık da siyasetin baskısından nasibini almaktadır.

“Bilim adamının genelde tutkudan arınmış gayr-ı şahsi bir birey olduğu sanılsa da o da tıpkı diğer profesyoneller gibi eylemlerine hükmeden kurumsal normların duygusal baskısı altındadır”¹¹

Bilim ile siyaset arasındaki diyalektik, siyasetin ve bilimin anlamlarını birbirleri içersinde bulduğu bir ortam doğurmaktadır. Siyaset kurumunun eylemlerini meşrulaştırmada bilimsel dili kullanması gibi bilimsel anlayış/ideoloji da devletin strateji ve planlarını belirlemekte kendini en önemli başvuru mecrası olarak nitelemektedir. Merton totaliter bir toplumda bilimselliğin politikleşmesinin yarattığı sorunları demokratik-bilim tarzı ile çözülebileceği kanısındadır. O, siyasal otoritenin kişisel hak ve hürriyetleri muhafazaya yönelik tavrının bilimsel pratiğin tarafsızca yürütülmesi için hayati bir öneme sahip olduğunu savunur.

Her şeye rağmen, Mertoncu tez kurumlar arası eşitliğin olduğu bir toplumda kurumların hangi anlam ve amaç doğrultusunda bir işleve sahip olacağı sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Bu bağlamda devlet ve bilim

¹⁰ Robert K. Merton, *Science and the Social Order, The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations* içinde, s. 258, University of Chicago Press: 1973.

¹¹ Robert K. Metron, a.g.e 257,1973

arasındaki mesafenin nasıl bir kurala dayanarak korunacağı belirsizdir. Bilimsel açıklamaların ulaştığı başarıların toplum nezdinde yarattığı mistik itaat, politik söylemin manipülasyonuna ister istemez açıldığında ortaya politik ilahiyatlara teşne bir kamuoyunun ortaya çıkması işten bile değildir. Başka bir deyişle bilimin Schmittyen bir politik hegemonyanın kutsayıcısı haline gelmeyeceğinin hiç bir şartta garantisi verilemez.

Sonuç

Modern kültürün önemli bir fenomeni olan bilimsel düşünce, tarihin bir noktasında tezahür eden ve sonrasında tartışmasız bir şekilde asli muhtevasına kavuşan bir olgu değildir. İnsanın var-olma sürecini anlam katacak bir ilke arayışı ile yola çıkan bilimsellik modern toplumsal sistem içersinde bu ontolojik boyutunu kaybetmiştir. Modern toplumun çıkmaz diyalektiğinde bilim tıpkı diğer sosyal fenomenler gibi paradoksal bir içeriğe bürünmektedir. Yani her şeyin bilimselleşebildiği ve böylece bilim-dışı haline geldiği bir durumdur söz konusu olan. Bilimin işaret ettiği yol hakikatin biricikliğinden ziyade mevcut olanın çok boyutlu pratiği ile inşa edilmiştir. Şimdi ve burada olmanın öte-leştiği bir dünya, modern toplumsal düşüncenin kaderi olduğu kadar haliyle bilimsel düşüncenin de kaderi olmaktadır. Böyle bir bağlam içinde “*bilim anlamsızdır. Çünkü en önemli sorumuza tek önemli soruya cevap vermez. Ne yapacağız ve nasıl yaşayacağız (Tolstoy)*”¹²

¹² Max Weber, Bir Meslek Olarak Bilim, s. 219, *Seçme Yazılar* içinde, çev. Taha Parla, İletişim Yay: 2007.

KAYNAKÇA

- COLE, Stephen. Merton's Contribution to the Sociology of Science, *Social Studies of Science*, 34/6 (December 2004), Sss and Sage Publications (London, Thousands Oaks CA, New Delhi).
- FEYERABEND, Paul. *Yönteme Karşı*, çev. Ahmet İnam, Ara Yayınları, İstanbul: 1991.
- GUENON, Rene. *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alametleri*, çev. Mahmut Kanık, İz Yayınları, İstanbul: 2004.
- HEİDEGGER, Martin. "Age of World Picture", s. 343, trans. Marjorie Grene, *Martin Heidegger and Literature*, (Winter:1976), Duke University Press.
- HENRY, John. *Bilim Devrimi ve Modern Bilimin Kökenleri*, çev. Selin Değirmenci, Küre Yayınları, İstanbul: 2008.
- KUHN, Thomas. *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, çev. Nilüfer Kuyaş, Kırmızı Yayınları, İstanbul: 2009.
- KUHN, Thomas. *Essential Tension*, University of Chicago Press: 1977.
- MERTON, Robert King. *The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations*, University of Chicago Press: 1973.
- NASR, Seyyid Hüseyin. *Kutsal Bir Bilim İhtiyacı*, İnsan Yayınları, İstanbul: 1995.
- POE, Marshall. "Butterfield's Sociology of Whig History: A Contribution to the Study of Anachronism in Modern Historical Thought", *A Journal of Literature, History and Philosophy of History*, 25:4 (1996): 345-63.
- WEBER, Max. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizm'in Ruhu*, çev. Zeynep Aruoba, Hil Yayınları, İstanbul: 1997.
- WEBER, Max. *Seçme Yazılar*, çev. Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul: 2007.